

נחלת ה' גליון 46 - חשוון תשע"ח

נחלת ה'

מעניני הפרשה
ארץ ישראל כוללת כל הטוב
דבר העורך
השכר על מסירות נפש - הזכיה בארץ ישראל

נבואות ה' לאחרית הימים
ארץ ישראל מצמיחה את פירות הגאולה
כי רצו עבדיך את אבניה
הגאון רבי יוסף (יאשע) ריבלין זצוק"ל

נחלת ה' דא ארץ החיים, והכי קרא לה דוד מלכא לארץ ישראל דאיהי ארץ החיים - נחלת ה' (זוה"ק ויכא קטו, א).

גליון תורני בעניני ארץ הקודש נחלת ה' - גליון 46 חשוון תשע"ח

דבר העורך

חז"ל אומרים (אבות פ"ה מ"ז) "עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו ועמד בכלם להודיע כמה חבתו של אברהם אבינו".

אחד הנסיונות שלדעת רוב הראשונים נמנה במנין הנסיונות הוא נסיון "אור כשדים", בו נמרוד זרק את אברהם אבינו לכבשן האש.

הגמרא (ב"ב נ"ג א, א) מספרת שעשר שנים היה אברהם אבינו בבית האסורים, וסיפור המעשה הובא ברמב"ן (נלמאית יא, כח) בשם הרמב"ם במורה נבוכים, שמצא בספרי הגוים מאותו זמן שמספרים שאברהם אבינו חלק על כל אנשי הדור ההוא שעבדו לשמש, ובעקבות זה שם אותו נמרוד בבית האסורים, אמנם גם בבית האסורים היה אברהם אבינו מתווכח עם ימים רבים על האמונה בבורא העולם, ומזה פחד נמרוד "שישחית עליו ארצו ויסיר בני האדם מאמונתם, וגרש אותו אל קצה ארץ כנען אחר שלקח כל הוננו".

הסיפור הזה מעלה תמיהה, מדוע נמרוד, המלך הגדול, שכ"כ פחד מאברהם אבינו לא ניסה להרוג אותו, האם הוא כ"כ נשמר מאיסור רציחה? אמנם את התשובה לכך, שאותה ניסו כמובן להסתיר בספרי הגוים הנ"ל, נותנים לנו חז"ל וכפי שהובא ברש"י על התורה שאכן נמרוד ניסה להרוג אותו, ולא עוד אלא שניסה להרוג אותו במקום פומבי, בכבשן האש, אך זה לא עלה בידו, משום שה' הראה לעין כל את השגחתו והציל את אברהם אבינו בדרך נס.

רבינו יונה במסכת אבות כאשר הוא מונה את הנסיון של אור כשדים כותב "שקודם פרשת לך לך מארצך וממולדתך ניכר למעלה שני פעמים אור כשדים להודיע שבשביל אותו הנסיון שעמד בו הבטיחו השם ית' והביאו אל הארץ". [וכפי"ז הובא בחומש הגר"א (נלמאית טו, יז). עמוד קסח].

והדבר ג"כ מרומז בפסוק "אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים", ששם מרומז נסיון אור כשדים (ענין נבואת הגר"א והאמ"ל למסכת אבות (ה, ז) (שם), ועל זה אומר הפסוק "לתת לך את הארץ הזאת לרשתה".

אלא שהדבר מעלה תמיהה לכאורה. לאחר שאברהם אבינו פרסם את האמונה ללא פחד, וללא התחשבות בכל הסביבה שלו, למרות הסכנה העצומה, ולאחר שהיה בבית הסוהר עשר שנים לא נרתע והמשיך לפרסם את האמונה עד שנזרק לתוך כבשן האש, האם זוהי ההבטחה שנותן לו הקב"ה לאחר כל זה "לתת לך את הארץ הזאת"?

חז"ל אף אומרים (נלמאית נכח מא, ח) "אברהם שהיה תמים (ע"פ טלס) וטהר לב ונעשה אוהבו של מקום. נעשה לו הקב"ה כרע, שמתוך אהבה שאהבו אמר לו לזרעך נתתי את הארץ הזאת".

וגם כאן אנו רואים שוב, שהדבר שבו הקב"ה רצה לבטא את האהבה הגדולה שלו, לאחר שעמד בעשרה נסיונות שבכלם עמד "להודיע כמה חבתו של אברהם אבינו", השכר על זה הוא נתינת הארץ.

ואם נתבונן נראה כיצד חוזר על עצמו הדבר שוב ושוב שהקב"ה מדבר עם אברהם אבינו ועם שאר האבות שוב ושוב על ההבטחה הזו שהוא יתן להם ולזרעם את הארץ. דבר אחד מלבד זה לא מבטיח להם הקב"ה, אלא אך ורק "לתת לך את הארץ". והדבר צריך ביאור למה הקב"ה הסתפק בהבטחה זו בלבד האם זה השכר היחיד המגיע לאבות על כל מסירותם לה'?

אמנם באמת הדבר מבואר היטב לפי דברי הרמב"ן שנתבאר במאמר על הפרשה, שבאמת על ברכת הארץ נאמר "וה' ברכך את אברהם בכל", שברכה זו כוללת את הכל "והוא שנאמר (קהלת ה ח) 'ויתרון ארץ בכל הוא', יאמר כי יתרון הארץ וטובה הגדולה השופע על כל באי עולם - בעבור כי 'בכל' היא, שכיון שארץ ישראל גוף השכינה המביאה את כל הטוב, ממילא בה כלול כל הטוב, וממילא כל ההבטחות על הארץ אינם הבטחות על פרט אחד, אלא על דבר שכולל את כל הטוב שעליו אומר הכתוב 'וה' בריךך את אברהם בכל'".

(וענין גליון 36 צפרכ"ב, ונמסרת מדברי המאגיד ר' יוחס ממיך זצוק"ל).

מעניני הפרשה

ארץ ישראל כוללת כל הטוב

וה' בריךך את אברהם בכל - בארץ ישראל

"וְאֶבְרָהָם יָקָן כָּא בְיָמֵים וְה' בְּרַךְ אֶת אֶבְרָהָם בְּכָל" (נלמאית כה, א).

חז"ל אומרים על פסוק זה (ב"ב טו, ז) "אחרים אומרים בת היתה לו ו'בכל' שמה".

הרמב"ן מבאר שאין כוונת אחרים ל"בת" כפשוטו, והאריך הרמב"ן בביאור הענין ונביא את דבריו ונבארם פיסקא פיסקא:

"ולרבותינו בזה ענין נפלא. אמרו (ב"ב טו, ז) 'וה' בריךך את אברהם בכל.. אחרים אומרים בת היתה לו ו'בכל' שמה... כי 'בכל' תרמוז על ענין גדול, והוא שיש להקב"ה מדה תקרא 'כל', מפני שהיא יסוד הכל, ובה נאמר (ישעיה מה, כז) 'אֶנְכִי ה' עֹשֶׂה כָּל'".

ביאור הדברים:

כתוב (נכ"י יומ"ט א - כט, יא): 'לָךְ ה' - [א] הַגְּדֹלָה [ב] הַגְּבוּרָה [ג] הַמְּפָאֶרֶת [ד] הַנְּבָצָה [ה] הַהוֹד [ו] כִּי כָל בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ [ז] לָךְ ה' הַמְּמַלְכָה".

בפסוק זה נמנו שבע מידות של הנהגה - שהשי"ת מנהיג בהם את העולם. (ענין זוה"ק ח"ג ק"ג ע"ב, א).

והמידה השישית נקראת "כִּי כָל בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ", כי המידה הזו כוללת את כל הטוב. והיא גם נקראת "יסוד", ועליה מדבר הרמב"ן, ומבאר שהיא "יסוד כל הבנין". והיא גם נקראת "הנהגת קודשא בריך הוא".

השכינה וגופה א"י - "כלה" כלולה מכל הטוב

ממשיך הרמב"ן:

"... ומדה אחרת תקרא "בת" - נאצלת ממנה, ובה הוא מנהיג את הכל.. והיא שנקראת כלה בספר שיר השירים, בעבור שהיא כלולה מן הכל, והיא שחכמים מכנים שמה כנסת ישראל במקומות רבים בעבור שהיא כנסת הכל".

כלומר, כפי שראינו לעיל, המידה השישית נקראת "כִּי כָל בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ - קוב"ה". והמידה השביעית נקראת "לָךְ ה' הַמְּמַלְכָה - שכינתיה".

והשכינה וגופה ארץ ישראל - נקראת "בת" לקוב"ה, מפני שהוא מתייחד עמה ומשפיע עליה את שפעו הנקרא "כל", ועל שמו היא נקראת "כלה" - שכוללה מן ה"כל", וכמו שאמרו (תקוני זוהר טכ"א, ק"ג נ"ג): "שְׁכִינָה תְתַחַּוּ... שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא.. וְנִקְרָאת "כְּלָה" שְׁלוֹ, שְׁהוּא "כָּל", וְתַהוּ "כְּלָה" - "כָּל - ה'".

וביאר האריז"ל (ענין חיים"ט ע"ב פ"א מ"ח):

"כי גם ה'מלכות' [השכינה] יש לה כללות [כל טוב] על דרך הנ"ל ביסוד [קוב"ה], כי לכן גם היא נקראת כלה - כמו שהיסוד נקרא כל".

ומאד האריכו בזה חז"ל בהרבה מקומות, שהשכינה כוללת את כל הטוב, ושאין רשות להשיג את המלך קוב"ה - אלא דרך הדביקות בשכינה, ודרכה זוכים להדבק בכל הטוב שבכל המידות העליונות [שהחכור לעיל בפסוק 'לָךְ ה' הַגְּדֹלָה' וכו'], ומי שמנסה להידבק במידות העליונות ולא דרכה - היא משפילה אותו למטה. (זוה"ק צ"ג נ"א, א; תפוחי קנה, א; תיקון"ו ט"ז, ק"ג כ"ב, א; ס"ט מ"ח ק"ג ל"ב, א. ועוד).

"וה' בריךך את אברהם בכל - שְׁהִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ עִמּוֹ".

עוד אומר הרמב"ן:

ולכך אמרו אחרים: כי אין הברכה הזאת שנתברך "בכל" - רומזת על שהוליד בת משרה אשתו, או שלא הוליד, אבל היא רומזת ענין גדול, שברך אותו במדה שהיא בתוך מדת הכל, ולכן תקרא גם היא "כל", כלשון כי שמי בקרבך (שמות כג, כ"א).

כלומר, מה שכתוב 'וה' בריךך את אברהם בכל' - הכוונה שהקב"ה בריךך את אברהם בהשראת השכינה - שהיא כלולה במידת "הכל", וכנ"ל שהיא כוללת כל הטוב. ומקורו מפורש במה שאמרו (זוהר ח"ג ל"ד, ק"ג מ"ג, א):

"אמר רבי יהודה, מהו מפל? הוא שְׁכִינָתוֹ שֶׁל מְקוֹם, דְּהָא תְּנִינָן, אֲמַר רַבִּי בְּרַךְיָהּ, מַאי דְּכְתִיב (נלמאית כה) 'וה' בריךך את אברהם בכל - שְׁהִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ עִמּוֹ".

השכינה וגופה א"י - נקראת "כלה", ונקראת "כל"

אלא שמקשה הרמב"ן הנ"ל, דא"כ היה צריך לומר וה' בריךך את אברהם ב"כְּלָה" [לשון נקבה] - שהיא כינוי לשכינה, ולמה אמר ב"כָּל" [לשון זכר], שהוא כינוי להנהגת קוב"ה - שנקרא "כִּי כָל בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ".

ועל זה משיב הרמב"ן, שגם השכינה הקדושה, מלבד שמה העצמי שהוא "כְּלָה" - היא נקראת

פעל ישועות בקרב הארץ

חז"ל אומרים (ויקרא כג כז, ז): "ישלח עוזך מקדש א"ר לוי כל טובות וברכות ונחמות שהקב"ה עתיד ליתן לישראל - אינן אלא מציון, ישועה מציון שנאמר (תהלים יז) מי יתן מציון ישועת ישראל...".

עפ"י דברי חז"ל אלו, [וביותר לפי המקורות שיובאו להלן] - יש לדרוש בפסוק [וא-להים מלכי מקדם פעל ישועות בקרב הארץ] (תהלים עז, יז). דהיינו שהקב"ה זורע את "אור הגאולה" בתוך ארץ ישראל, והיא מצמיחה מכה זה את כל הישועות והנחמות.

הקב"ה זורע "אור הגאולה" בארץ ישראל - והיא מצמיחה "נשמות הגאולה", ו"פירות הגאולה"
ונראה את פרטי הענין ומקורותיו:

הנביא ישעיהו ממשיל את הגאולה לצמח השדה, וכך הוא אומר (ישעיהו סא, יא):

"שוש אשיש בה' תגל נפשי בא-להי - פי הלבשיני בגדי ישע... פי כארץ תוציא צמחה, וכגנה זרויעה תצמיח - פן ה"א יצמיח צדקה ותתלה נגד כל הגוים".

והנה, במשל - שהיא "צמח השדה", יש שלשה חלקים: **א. השדה. ב. הזרע שזורעים בשדה. ג. הפירות** - שצומחים מכה הזרעים.

וכך הוא במשל - הגאולה:
א. השדה - היא אדמת השכינה.

ב. הזרע - הוא ה"אור הגנוז" שנברא ביום הראשון. וכמו שאמרנו בזה"ק תרומה (קסו, ט):

"האור הזה [אור של יום ראשון] זרע אותו הקדוש ברוך הוא בגן עדנו... הוליד [הצמיח] ועשה פרות.

וקתוב, (ישעיהו סא) וכגנה זרויעה תצמיח. מי הם זרויעה? אלה הם הנרעים של האור הראשון שהוא תמיד זרוע, ועכשו מוליד ועושה פרות... פרט לזמן שישקרא בגלות... ואותו אור נקרא זרע, שפתוח אור זרע".

ג. הפרי - הם "נשמות הגאולה" שבאות לעולם בזמן הגאולה, וכמו שמבואר בתורתו של אברהם אבינו שנתגלה להרמח"ל "תיקונים חקיים" - מיקונו תלמי, מתוכו):

"קם אברהם סבא חסידיא, פתח ואמר (בראשית א א-ג) [הארץ היתה תהו ובהו] - בגלות... ויאמר א-להים יהי אור... וברא א-להים את האור פי טוב - זה האור שנגנז, שיתגלה בעולם, וזה יהיה בזמן הגאולה.

ואז [בזמן הגאולה] 'תדשא הארץ דשא עשב' (סס פסוק יא). וזה סוד הפסוק: 'פי הארץ תוציא צמחה, וכגנה זרויעה תצמיח' (ישעיהו סא, יא) - אלו מקריגות אורות הקדושים שמאירים בשכינה, שלא נראו בגלות. ובאותו הזמן [של הגאולה] תתקדשו [האורות] בתיקון שלם. ואז תהיה נטיעת ניטעות שלם [בארץ], והמה תנשמות הקדושות של ישראל". (ועי' תיקון יז, תמ"ז דף פב, א).

פירות השדה מקבילים לנשמות הגאולה
והנה, אין מקרא יוצא מידי פשוטו, והפשט מקביל לסוד, וכדלהלן:
א. המקביל של השכינה שבה זורע האור - הוא ארץ ישראל הגשמית וכו"ל.

ב. המקביל של "אור יום ראשון - אור הגאולה הנזרע בארץ" - הוא המטר הנזרע בארץ, וכמו שאמרנו (תענית ז, ב): **"ואין אור אלא מטר, שנאמר (ויחי לו, יא): קיני ענן ארו".** [ענין תענית ז, ב) "מיטרא בעלה דארעא הוא". והיינו שהמטר הוא "אור קוב"ה", והוא בעלה של הארץ "גוף השכינה" (צביא"ר לספר יצירה פ"א מ"א)].

ג. המקביל של "נשמות הגאולה" שנדרשו מהכתוב "תדשא הארץ דשא עשב מןרע זרע עץ פרי עשה פרי" - הם הפירות הגשמיים שצומחים בארץ ישראל, שטמון בתוכם "אור קדושת הגאולה".

תפתח ארץ ויפרו ישע - פירות של ישועה
וזהו שאמרנו (תענית ז, ב): "אמר רב אושעיא: גדול יום

נבואות ה' לאחרית הימים

ארץ ישראל מצמיחה פירות הגאולה

הגשמים, שאפילו ישועה פרה ורבה בו, שנאמר (ישעיהו מה, ח) **"תפתח ארץ ויפרו ישע"**.

ומבואר כנ"ל, ש"אור הגנוז - אור הגאולה" שהקב"ה זורע - מתלבש במטר, והמטר יורד ונזרע בארץ, ועל ידו הארץ פרה ורבה "ישועה". - "תפתח ארץ ויפרו ישע". והיינו כנ"ל, שהפירות שצומחים ממנה - טמון בהם "אור הגאולה".

"פי הנני אליכם ופניתי אליכם" - "ובפנים האלו יפרו וירבו"

ובזה מבואר הכתוב (יחזקאל לו, ח) [ואתם הרי ישקראו ענפכם תתנו ופרקם תשאו לעמי ישקראל פי קרבו לבוא: (ט) פי הנני אליכם ופניתי אליכם ונעבדתם ונרעעתם].

א. "הרי ישקראל" - זה ארץ ישראל גוף השכינה.
ב. "פי הנני אליכם", ובתרגום: "הא אגא מתגלי עליכון" - "גילוי אור פני ה'" - הוא הזרע הנזרע בהרי ישראל - **"ונעבדתם ונרעעתם"**.

ועדמש"כ הריקאנטי על הפסוק (ויקרא טו, ט): **"ופניתי אליכם והפריתי אתכם והרביתי אתכם"**. וביאר

תמצית המאמר

"פי הארץ תוציא צמחה, וכגנה זרויעה תצמיח - פן ה"א יצמיח צדקה ותתלה נגד כל הגוים".
יש כאן ג' חלקים: **א. השכינה** - היא האדמה הנזרעת. **ב. אור פני ה'** - הוא הזרע הנזרע בשכינה. **ג. נשמות הגאולה** - הם הפרי הצומח מזה. במקביל לזה: **א. אדמת ארץ ישראל. ב. המטר** - בו מתלבש אור פני ה' הנזרע באדמה. **ג. פירות מאכל שגדלים בזמן הגאולה** - טמון בהם "אור השכינה - הגאולה" * וכמש"כ (תענית ז, ט): "גדול יום הגשמים, שאפילו ישועה פרה ורבה בו, שנאמר (ישעיהו מה, ח) [תפתח ארץ ויפרו ישע] * שמכח הגשמים - הארץ מצמיחה "פירות ישע וגאולה".

בזה מתבארים שני מאמרי חז"ל: **שפירות א"י בזמן הגאולה - הם עצמם "גילוי שכינה" * כי אכן "אור השכינה - הגאולה" טמון בפירות.**

א. (סנהדרין נח, א): "אין לך קץ מגולה מזה - שנאמר (יחזקאל לו, ח) [ואתם הרי ישקראו ענפכם תתנו ופרקם תשאו לעמי ישקראל] * כלומר, צמיחת הפירות - הם עצמם גילוי שכינה התחתונה הנקראת "קץ מגולה".

ב. (תנחומא, דברים א): "ששבשעה שהקב"ה מגלה שכינתו על ישראל - מתגלה להם קמץ קמץ קמץ. שצמח (ישעיהו לו, א): "יששום מדבר צצה וגו'" * ורואים, שהפירות א"י באילנות ופירות - זה עצמו נקרא "מגלה שכינתו קמץ קמץ קמץ".

מהר"ם ריקאנטי: "פניתי מגזרת פנים, והם פנים המאירים, הפך והסתרתי פני מהם [דברים לא, ז], ובפנים האלו יפרו וירבו". כלומר, "באור הפנים הללו - יפרו וירבו".

ג. [ואתם הרי ישקראו ענפכם תתנו ופרקם תשאו] - הם הפירות שטמון בתוכם "אור הגאולה" - שצמחו כתוצאה מאור פני ה' הנזרע בהרי ישראל.

וממשיך הכתוב (יחזקאל לו, ז) **"והרביתי עליכם אדם כל בית ישקראל פלה ונשבו הערים והתקרבות תבנינה"**, שמכח "אור פני ה'", ג"כ יצמחו נשמות בני הגאולה, וכן"ל שה"פירות" הם פירות האילן, ונשמות הגאולה - המקבילים זה לזה.

"אין לך קץ מגולה מזה - ענפכם תתנו ופרקם תשאו"

ומעתה יתבאר היטב מה שאמרנו (סנהדרין נח, א): "ואמר רבי אבא: אין לך קץ מגולה מזה, שנאמר (יחזקאל לו, ח) [ואתם הרי ישקראו ענפכם תתנו ופרקם תשאו לעמי ישקראל].

"קץ מגולה" - הוא כינוי לשכינה התחתונה, כי השכינה נקראת "קץ הימין". וכמו שאמרנו (זוה"ק תמונה קלמ"א): **"קץ הימין - זו המלכות הקדושה, סוד הקמונה, סוד מלכות השמים"**.

ו"מגולה" הוא כינוי לשכינה התחתונה [רחל] שהנהגתה מגולה, לעומת השכינה העליונה [לאה]

שהנהגתה מכוסה. (ענין גליון 19 "נבואות ה', פ"ג).
וגילוי השכינה התחתונה - הוא "אור הגאולה".

ואומר ר' אבא שבשעה שמתקיים [ואתם הרי ישקראו ענפכם תתנו ופרקם תשאו לעמי ישקראל] - זה עצמו הקץ המגולה, כלומר זה עצמו "אור הגאולה" - אור השכינה". כי אילו היו לנו עינים רוחניות - היינו רואים "אורות השכינה - אורות הגאולה" שטמונים בפירות ארץ ישראל שצומחים בזמן הגאולה. [וכבר עכשו - נשמתינו העליונה רואה את אורות הגאולה שבאילנות בא"י].

"מגלה שכינתו על ישראל - קמץ קמץ קמץ"
ובזה יתבאר מה שאמרנו (תנחומא, דברים א):

שבשעה ששקדוש ברוך הוא מגלה שכינתו על ישראל, אינו נגלה עליהם כאחת, מפני שאינן יכולין לעמוד באותה טובה כפעם אחת.

אלא מה שקדוש ברוך הוא עושה, מתגלה להם קמץ קמץ קמץ. בתחלה משיש את המדבר, שצמח (ישעיהו לו, א): "יששום מדבר צצה". ואחרי כן - תגל ערבה ותפרח פתבצלת. ואחרי כן - פרחם תפרח. ואחרי כן - קבוד תלבנון נמן לה'. ואחרי כן - המה יראו קבוד ה' הדר א-להינו".

ולכאורה קשה, וכי זה נקרא "מגלה שכינתו על ישראל - קמץ קמץ קמץ". הלא בשלבים הראשונים שהוזכרו כאן - לכאורה [במבט שטח] אין שום "גילוי שכינה", אלא הם כל מיני הטבות חומריות - שצומחים אילנות ופרחים, ורק בסוף "המה יראו קבוד ה' הדר א-להינו" - כאן "רק מתחיל" גילוי שכינה, הנקראת "קבוד ה'", ומיד זה כבר משתלם, א"כ לכאורה לא היה כאן "קמץ קמץ קמץ" בגילוי השכינה.

ומבואר בדברי חז"ל אלו שהאילנות שצומחים לאחר שהסתיימה הגלות - הם עצמם בחינת "מגלה שכינתו על ישראל", כי האילנות טומנות בתוכם "אור השכינה - אור הגאולה".^[1]

"יהי מארת' - הוא הזרע שמכוחו לא תקסר כל ביה"

וכן רואים ממה שאמרנו (ילקוט שמעוני עקב, רמז תסס): **"...שהיא [ארץ ישראל] שקולה כנגד כל מה שנברא בששת ימי בראשית... ברביעי כתיב 'יהי מארת' - ובארץ כתיב 'ארץ'.. לא תקסר כל ביה"**. כלומר, "יהי מארת" - הוא הזרע, שה' זורע בארץ ישראל את אור פניו, ו"לא תקסר כל ביה" - אשר דרשו חז"ל (פסוק לו, ט): "זה הפלפלין", הם הפירות הגשמיים שצומחים מאור פני השי"ת הנזרע בארץ.

"לא תקסר כל ביה" - שהוא גואל ישראל"

והנה מבואר עפ"י הרמח"ל (ואלוות רמח"ל עמוד רמ"ב): ש"לא תקסר כל ביה" - הם פירות הגאולה שצמחו מכה "גואל ישראל" שנקרא "פל", וזה מבואר היטב עפ"י מה שאמרנו (פסוק לו, ט): "לא תקסר כל ביה - זה הפלפלין", שהרי הפלפלין הם הדוגמא הכי גדולה של פירות הגאולה, שהנה הגאולה הוא לחזור למצב של "קודם חטא אדה"ר", והנה שורש חטא אדה"ר - הוא בחטא האדמה ששינתה, ולא הוציאה עץ שטעם עזו ופריו שוה, משא"כ פלפלין "טעם עזו ופריו שוה", [ובפלפלין הדבר מתוקן יותר אפילו מאתרוג שנם הוא "טעם עזו ופריו שוה" (ענין "שנים יפוח" ויקרא יט, כג)].

¹ וממילא, כשאדם אוכל מהפירות הללו - הרי הוא מכניס לקרבו "אור הגנוז - אור הגאולה" שהפירות צמחו ממנו.

והנה בכל "איתערותא דלתתא ואיתערותא דלעילא", זה פועל לשני הכיוונים: העליון משפיע על התחתון, והתחתון מעורר את העליון שישפיע. וכן כאן, כמו שב"איתערותא דלעילא" - כאשר הקב"ה מאיר באור פניו על ארץ ישראל - הארץ מגדלת "פירות אור הגאולה", כך לאידך גיסא, כאשר יהודי זורע אילנות בארץ ישראל - זה "איתערותא דלתתא" שמעוררת "איתערותא דלעילא", שהקב"ה יאר פניו פעם נוספת לארץ ישראל, ויתרבה אור הגאולה בקרב הארץ, וממילא נטיעת אילנות בארץ ישראל - מזרזת עוד חלקים בגאולה.

הגאון רבי הלל ריבלין משקלוב תלמיד הגר"א, נולד ביום ב' דר"ה תק"ח בעיר שקלוב, לאביו הגאון רבי בנימין [גם הוא מתלמידי הגר"א. הוזכר בהקדמת בני הגר"א לשו"ע. והוא היה גם "בן דוד שני" של הגר"א], ולאמו מרת רויזא רחל, ויצאה נשמתו בטירה בירושלים עיה"ק, ביום שבת קדש ט סיון תקצ"ח, כשהוא בן שמונים שנה, ונקבר על יד קבר זכריה הנביא. ועל מצבתו חרות לאמר: "הרב המאור הגדול, החכם השלם, המופלא בתורה ויראה, כבוד מו"ה הלל בהרב ר' בנימין משקלוב, יצאה נשמתו ביום ש"ק ט' סיון התקצ"ח ליצירה".

בנו של הגאון רבי הלל - הוא הגאון רבי משה מגיד משקלוב, נולד בשנת תקמ"ב, נתפרסם כמגיד מיישרים בפרט בעניני העליה לארץ ישראל, וכפי שמזכירו הרד"ל בקהלת רבה (ו, ג סק"ד), וז"ל, שמעתי מהרב המנוח מהור"ר משה מ"מ דשקלאב ז"ל "דורש לציון טובב"א".

הוא הנהיג את ירושלים מבואו אליה בטבת תר"א, עד פטירתו בכ"ח אלול תר"ז.

בנו של הגאון רבי משה - הוא הגאון רבי אברהם בנימין רבלין, שמילא את מקום אביו בהנהגת הקהילה, עם אחיו רבי אליהו יהושע, ועם אחי אביו רבי אליהו בעל לשון הקדש. [משום שהקפיד לדבר בלשון הקדש].

גם הוא המשיך בתפקיד אביו במגידות - וכוונה "מגיד העדה בירושלים".

בנו של הגאון רבי אברהם בנימין - הוא הגאון רבי יוסף ריבלין, המכונה רבי יאשע. נולד "בטבת תקצ"ז - נלב"ע כ"ז באלול תרנ"ו.

◆◆◆

אלפי צאצאי הגר"ר הלל ריבלין כ"י - עשרה דורות בארץ ישראל

פינינו לנינו של ר' יאשע, הרב משה גבירץ [אמי הייתה בת ר' הלל ריבלין, ור' הלל היה בנו של ר' יאשע], המשמש בשלל תפקידים ציבוריים בירושלים, כדי לשמוע מפיו על מפעליו הברוכים של זקנו רב הפעלים.

משפחת ריבלין כבר מונה כיום עשרה דורות בארץ, מעת עלותו של ראש השושלת, הגאון רבי הלל משקלוב זצ"ל, יחד עם קבוצה נבחרת מתלמידי מרן הגר"א מוילנה ז"ע להשתקע בירושלים עם הקודש.

אלפי צאצאים כ"י, שרובם נושאים את השם 'ריבלין', מתייחסים בהתפארות אחרי זקנם רבי הלל, למאות הנצרים והחותרים שיצאו מר' יאשע יש סיבה נוספת לגאווה: סבם הוא זה שאחראי לבנין ירושלים ומשכנה.

השיחה המאלפת מתבססת גם על פרטים מתוך ספרו של הסופר הר"ר בנימין קלוגר 'מאה שערים שלי', ועל תיאורים של נין נוסף של ר' יאשע ריבלין, הר"ר יוסף ריבלין מבני ברק שקרוי על שמו, והו"ל את הספר "בנין יוסף" המתאר את שיעור קומתו הרוחנית של זקנו. ר' משה מרחיב בסיפורים מופלאים, שמתארים את מסירתו יוצאת הדופן של ר' יאשע לבנין ירושלים.

◆◆◆

עליית הגר"ר הלל משקלוב לירושלים - בשנת תק"ע

כידוע זקנו רבי הלל משקלוב זצ"ל עלה לארץ בשנת תק"ע, שעליה רמז כשנת "תק"ע בשופר גדול... רבי הלל היה, כפי שצינתי, מתלמידי הגר"א וסמוך על שולחנו. הוא יצק מים על ידו, והתפעם במיוחד מתורת הגאולה של רבו.

◆◆◆

הצורך להתרחב מחוץ לחומות

משנת ת"ר החל היישוב היהודי אשר בתוך החומה לגדול בהתמדה. בשנת תרל"ג כבר היו בו כעשרת אלפים נפשות. במקביל גם היישוב הלא יהודי גדל בהתמדה, והצפיפות הלכה וטיפסה לממדים מעיקים. הישמעאלים בעלי הבתים הקפיצו באופן מקומם את מחירי השכירות.

במשך כל השנים שבהן התגוררו בעיר העתיקה, דמו החיים שם לעיר נצורה, השערים היו נסגרים עם שקיעת החמה, - מחשש להתנכלות השכנים הערבים. אורת, או מקומי שהגיע מחוץ לעיר לאחר רדת החשיכה, נאלצו לישון בחוץ, והיו צפויים לסכנת שוד ואף סכנת חיים, בימי שישי, בעת שהמוסלמים היו הולכים למסגדיהם, נסגרו השערים גם באמצע היום למשך כמה שעות. כך קרה שהיהודים חשו צורך דחוף להקים שכונות חדשות שתספקנה את הביקוש.

◆◆◆

הקשיים ביציאה מחוץ לחומות

אך כאשר באו היזמים ליצוק תוכן במשאלה הלב הזו, קרי לצאת מבין החומות, עמדו בפניהם מספר חסמים ואבני נגף.

ראשית, הכול ראו לעצמם זכות מיוחדת להתגורר בסמיכות למקום המקדש - העיר העתיקה שהכילה בעצם את מרות 'ירושלים' וקדושתה, וחרדו מהאפשרות של נטישתה, לא במרמה נמצא הנחשון שיוותר על ההרגל רב השנים - קרי המגורים בתוך העיר שבין החומות.

בנוסף, מימוש הרעיון דרש גיבוש קבוצה גדולה של משפחות שתהינה מוכנות ליישם את החזון ולפרוץ קדימה, ובעיקר השגת אמצעים כספיים ומשאבים רבים כדי להקים שכונות למספר גדול ככל האפשר של משתכנים, וזאת כדי לתת מענה לבעיית חוסר הבטחון של השהייה מחוץ לעיר בשעות הערב, וכן לבעיית מוסדות הציבור שהיו מרוכזים בעיר העתיקה.

כי רצו עבדיך את אבניה

הגאון רבי יוסף (יאשע) ריבלין זצוק"ל¹

על עלייתם של תלמידי הגר"א ע"פ **התוויות וציוויו**, כתב ר' יאשע ריבלין בעיתון "הצב" סמוך ונראה לתקופת תלמידי הגר"א ובזמן שעדיין חיו ופעלו אלו שהכירו אותם, בתאריך י אלול תרמ"ו, (במאמר "נפש צדיקים" לזכרו של שריד לראשוני העולים עם תלמידי הגר"א שנפטרו באותה

עת - הדיין הגאון רבי אברהם איוונשטיין זצוק"ל) "ויהי בהוסד תחילת ישוב אה"ק במצות הגר"א **מווילנא** ז"ל ע"י תלמידי הגאונים זיע"א אשר חרפו נפשם לגשת את הקודש".

הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצוק"ל כותב ג"כ במכתבו, עליו הוא חתום יחד עם הגאון רבי זלמן בהר"ן זצ"ל: "ימים רבים הגו רבנים וסופרים לעשות יקר וגדולה מצבת קיים לשם ולזכר מאור עולם והדרו, **הגאון החסיד האמיתי מרן ורבן של ישראל, רבינו אליהו זצוק"לה מוויילנא**. מכל אפסי ארץ נשמע קול ברמה להוציא הדבר מכא אל הפועל, ומאומה לא עשו.

ואולם בירושלם עיה"ק אשר מרן ז"ל קדוש ונשגב להם, ביחוד **באשר הוא ירה אבן פינה ליסוד היישוב ע"י תלמידי חתן ז"ע** - עשו והולידו והצמיחו רעיון כביר ונשגב, להקים "בית מדרש אליהו" זכרון קדוש על שמו...".

[וע"ע בהער' 3 בדברי הגאון רבי יצחק אויערבאך זצ"ל].

◆◆◆

ר' יוסף בונה השכונות

הנחשון שיזם וייסד את השכונות שמחוץ לחומות העיר העתיקה, ונחשב לאחת הדמויות החשובות ביותר במפעל היציאה מהחומות - הוא הר"ר יוסף, שכונה ר' יאשע ריבלין זצ"ל. הוא היה מראשי הקהילה היהודית בירושלים, ואף זכה בתואר 'רבי יאשע דער שטעטלאך מאכער' [רבי יושעה בונה השכונות].

בין השכונות שעל הקמתן היה אחראי במישרין, ניתן לציין, את נחלת שבעה - שהיתה הראשונה שבהן, בית דוד, מאה שערים, זכרון משה, זכרון טוביה, שערי צדק, אבן ישראל, אהל משה, כנסת, ימין משה, ועוד. רבות מהן נקראו על שם השר משה מונטיפיורי ז"ל שתרם מהונו להקמתן ולביסוסן.

◆◆◆

"ספר הפזמונים לר' יאשע ריבלין" - על פי משנת הגר"א

כבר מגיל צעיר מאוד פיעם בו, בר' יאשע ריבלין - הרצון להרחיב את הארץ ולבנותה, ולאפשר ליהודים שעשו את כבודת הדרך הארוכה הזו אל ארץ הקודש - לראות בטובה של ירושלים, על פי משנת זקנו - רבי הלל - שהיתה על פי התווית הגר"א^[2]. רצון זה הביא אותו בהיותו כבן ח"י שנים בלבד לכתוב על כך פזמונים ושרים^[3].

◆◆◆

חברת "בוני ירושלים" - ופירסום מאמרים בכל כתיבי העת בשנת תר"ז, בהיותו כבן עשרים, ייסד חברה בשם 'בוני ירושלים', ששמה לה למטרה לבנות בתים מחוץ לחומות העיר העתיקה, והחל לפרסם מאמרים למען בנין ירושלים ויישובה בכל כתיבי העת שבאותה תקופה.

הוא ראה בפעולותיו [ג.א.ה. חוץ ממצוות הנביאים "הרחיבי מקום אהלך", ו"פרזות תפסה ירושלים" - כפי שנתבאר בהרחבה בגליון 19 "מעניני הפרשה"] - מעשה הצלה ליהודים הדחוסים בצפיפות בין החומות, ומשלמים שכר דירה מופרז לבעלי הבתים המוסלמים, הוא לא יכול היה לשאת זאת. הוא התחלל בכל פעם מחדש, בראותו את הצפיפות הנוראה שבה חיו אז ובתים, כאשר מטבח ושירותים אחד שימשו מספר משפחות במקביל. "מכבודם של היהודים שיחיו בהרחבה, ולא בצמצום כזה", שינן באוזני סביבתו.

◆◆◆

שכונת "נחלת שבעה"

השכונה הראשונה [שנוסדה בשנת תרכ"ט] - נחלת שבעה - נקראה כך על פי הספרי (דברים יח, ב). וגם מכיון ששבעה איש חברו לקבוצה הראשונה שאזרה עוז והסכימה לצאת החוצה. ביניהם בנו של מרן הגר"ש סלטז ז"ע, רבה של ירושלים. אנשי העיר העתיקה התקשו להאמין למראה עיניהם, אך תמכו מוראלית בבונים הצדיעו להם בגאון, בכל בוקר, עת יצאו הבנאים לשטח, ליוו אותם התושבים עד שערי הרובע, ולעת נטו צללי ערב, כאשר הם חזרו ללון בעיר, המתנינו להם בין החומות. מקדמים אשר שאלו אותה להם כל רע במהלך העבודה.

² ראה בדבר העורך מתוך מכתבם של תלמידי הגר"א וחביבותם למצוות ישוב א"י, שממנו, וממקורות רבים נוספים מבואר שהמגמה של תלמידי הגר"א בעלייתם - היתה אך ורק משום מצוות ישוב ארץ ישראל וגאולתה מחורבנה, ובמסירות נפש עליה [וראה בגליון 38 "מדברי רבותינו על הגרמ"מ משקלוב זיע"א פ"ב]. מן הענין לציין לכתבה (שהתפרסמה ב"תוד השבוע" ז' חשוון תשע"ח. עמ' 25) שכותרתה "דמים בדמים נגעו", שנכתבה בעקבות הרצח של הקדושר ר' ראובן זרח שמרלינג ה"ד, שנקעד ערב חג הסוכות בידי מרצחים ישמעאליים. ונביא את הנוגע לענייננו מתוך הכתבה הארוכה:

"אלו זקנו ודעי קורות העתים, ודאי הבחינו בצירוף המרתק של שמו הפרטי שנקרא על שם זקנו הגאון הצדיק הנודע רבי זרח ראובן ברוורמן זצוק"ל, ממניחי יסודות החינוך היהודי במשבות בכל רחבי הארץ, בעוד ששם המשפחה שמרלינג מספר את סיפורו של זקנו ר' שמעון שמרלינג משקלוב, אותה עיר אשר רבים מעולי תלמידי הגר"א עלו ממנה לארץ הקודש והוא הפנה ע"י האדמו"ר האמצעי מתב"ד, לקבוע את מושבו בתברון הצירוף הזה מלמד גם על הקשר הבין-חוגי שהיה ביסוד היישוב בארץ, משפחת ברוורמן היתה מקהל 'פרושים' תלמידי הגר"א מוילנא, בעוד שמשפחת שמרלינג הייתה מראשי כולל חב"ד בחברון, **הקשר הזה נוצר מתוך החיבור של מצוות ישוב ארץ ישראל עליהם מסרו את נפשם, אשר היה הבסיס היחיד ליישוב של הפרושים' תלמידי הגר"א**. והבסיס של עולי עדת החסידים תלמידי הבעש"ט, שיתוף הפעולה בין שני החוגים התבטא בכלול המשותף "פרו"ח" [פרושים וחסידים] שהתנהל לאורך שנים ארוכות".

³ אותם הוא פרסם, במהדורה מצומצמת, בספר בשם "ברית אבות בסערת אליהו". לדוגמא נביא קטע אחד מתוך פזמון שבו הוא מדבר על עליית אבותיו, תלמידי הגר"א: **אבותי כי בטחו ועלו לציון/ ב"סערת אליהו רבנו הגאון/ מסרו נפשם לתקות עם האל-/ לכונן ציון בנין ישראל**.

נשמותם ממרום צופות בתפילה/ שנמשיך דרכם ברוח ופעלה/ היא חובתנו וזכות ירושתנו/ ב"ברכת השם" בפועל כפניו. הגאון רבי יצחק אויערבאך זצ"ל [בנו של הגאון רבי מאיר אויערבאך זצ"ל, רבה של ירושלים ובעה"ס "אמרי בינה"], כותב: "מה מאד נפלאתי מאוצר הגנוז אשר טמון ומכוסה בפזמוניו המיוסדים בעיקרם על יעודי הנביאים וחז"ל... מתוך דבקות הנפש לאהבת ישראל לאהבת ציון ובנין ירושלים, מחזות ש-די יתה, ואומר אך איש אשר רוח אלקים בו זכה להיות נבון וחכם כמוהו... **אשריו ואשרי חלקו כי חזה ברוח קדשו, וכה עשה בפועל כפיו להיות המעורר וראש בוני ירושלים במעשה. כמה וכמה חורבות עיה"ק נבנו על ידו...** ואבני הגרמ"א ז"ל היה מדבר נלהבות על ערכו ופעולותיו. ונזכה שגם רוח הגאולה הנפעם בנפשו בלהבות חבריו שזהו היה חמדתו ותשוקתו ויסוד חזיוניו על פי ברית אבות **בסערת אליהו הגר"א ותלמידיו זצ"ל מיסדי ישוב האשכנזים בירושלם**, יקוים מהר חושה לעינינו בחפץ נפשות בית ישראל ונפש החותם יצחק אויערבאך".

¹ המאמר [מלבד המבוא והמסגרת] מתוך ראיון עם נאמנם של גדולי ישראל הרב משה גבירץ שליט"א, מזכ"ל "אגודת ישראל" עשרות בשנים, - שהובא בגליון "מרוה לצמא" (ח' טבת תשע"ז, עמודים 8 - 11). הכותרות וכן קצת שינוי הסדר, מאת העורך.